

**Els sindicats agraris verticals:
les Hermandades de Labradores
y Ganaderos. Creació, evolució
i desaparició**

Joan Casamitjana Fabregat

• Els sindicats agraris verticals: • les Hermandades de Labradores • y Ganaderos. Creació, evolució • i desaparició

Joan Casamitjana Fabregat

Carrer de Cabra, 21
43422 Barberà de la Conca

Paraules clau: associacionisme agrari, sindicalisme vertical, dictadura franquista, treball, Catalunya

En una de les façanes del local social municipal de Barberà de la Conca, hi ha gravada una inscripció que hi figura des que es va construir, l'any 1950. El nom inscrit és Hermandad Sindical de Labradores y Ganaderos, que en lògica aparença podria indicar que aquesta institució era en el seu temps la titular patrimonial de l'edifici, cosa que en realitat no va ésser mai així, com més endavant demostrarem. Suposem que és el darrer vestigi d'aquest nom exposat públicament a la nostra comarca i potser també en tot el territori català, que durant molt de temps tingué un protagonisme dominant en el sector agrari. Com que les generacions joves desconeixen el que aquest nom significava, ni si tan sols era estrictament local o abraçava altres àmbits, intentarem descriure en aquest treball el que fou aquest organisme en qüestió i la importància que assolí en el seu temps dins el món agrari en l'àmbit estatal.

Organització de la pagesia a Catalunya

Abans de la Guerra Civil, la pagesia estava agrupada en diversos tipus d'associacions. En primer lloc, les cooperatives, entitats avui encara existents. Algunes havien començat a funcionar a finals del segle XIX; d'altres, arran de la llei de sindicats del 1906, motiu pel qual foren designades popularment amb el nom *sindicats*; en una tercera fase,

Façana de l'edifici de la germandat de Barberà de la Conca.

per l'impuls donat per la Mancomunitat de Catalunya a l'entorn dels anys vint; i després amb la Generalitat republicana, l'any 1933 se'n va regular el funcionament i van adquirir el nom actual de *cooperatives*, encara que popularment ha persistit el de *sindicats*. Eren i són entitats de dret privat i d'associació voluntària que es desenvolupen per les directius dels seus estatuts, aprovats pels socis, sempre adequats a la reglamentació de les lleis. La seva missió era i és recollir els productes dels socis i comercialitzar-los col·lectivament, després de transformar-ne alguns, com olives o raïm, en oli o vi, respectivament. Aquesta funció, estrictament economicoadministrativa, podia anar acompanyada —si així ho decidien— per algun tipus de funció social. Per altra banda, hi havia el que avui coneixem com a sindicats, encaminats a orientar les estructures socials del patrimoni i la distribució dels fruits del treball del pagès.

Amb la finalitat de donar compliment a aquestes funcions, a Catalunya hi havia diverses entitats. Una de formada per propietaris que es consideraven importants, l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, encara existent. Integrada per jornal·lers, parcers, arrendataris i també de petits propietaris hi havia la Unió de Rabassaires (UR). Segons la tinença de la terra en uns llocs formaven part de les seccions agràries de la UGT o bé de la CNT. Els primers es formaren per tenir cura de defensar els seus interessos patrimonials i privilegis heretats i els altres per intentar retallar alguns d'aquells privilegis a fi de poder obtenir el màxim profit del seu treball i fer més passadora la seva subsistència, que ja de natural era prou minsa.

Aquesta dualitat d'interessos portava a una lluita constant que arribà a fer-se violenta: a l'arribada de la Guerra Civil, amb les aberracions comeses allà on hi hagué oportunitat, i en la postguerra, amb les represàlies realitzades oficialment.

També en l'àmbit provincial existia una institució que depenia del Ministeri d'Agricultura anomenada Cambra Oficial Agrícola, creada l'any 1933 per decret del 30 d'abril, dependent del Ministeri d'Agricultura, i integrava:

Todas las asociaciones de carácter agrícola y pecuaria legalmente constituidas y domiciliadas en la provincia que estén formadas por labradores directos de la tierra, sea como propietarios, colonos o aparceros, o se dediquen a la explotación de la ganadería en fincas de puro pasto o de aprovechamientos naturales y las de carácter forestal.

El text legal en detallava clarament les funcions:

Servirán de elemento representativo de la clase patronal agrícola en todo lo que se relacione con la organización corporativa de la agricultura ante todo género de Instituciones y Corporaciones públicas, promoviendo con tal carácter y representación las solicitudes, recursos y procedimientos legales que juzguen convenientes para el interés de la producción rural.

Entre tots els organismes esmentats, el que aglutinava més els pagesos eren les cooperatives, ja que d'aquestes entitats depenia tot el desenvolupament econòmic de la família. La implantació dels sindicats era molt irregular segons les zones: la Unió de Rabassaires, com ja hem dit, tingué una influència important allà on la modalitat específica de tinença de la terra la feia necessària; les seccions agràries de la UGT o CNT agafaren pes allà on tenien el suport d'algun partit polític o d'alguna

entitat, com per exemple la cooperativa, en el cas de Barberà; les cambres oficials agrícoles suposo que devien funcionar a nivell oficialista institucional o bé com una coordinadora més aviat informativa de patronals; a nivell popular, podria assegurar que els pagesos modestos de l'entorn que coneixia no en sabien gran cosa.

Enderroc de l'organització agrària existent

Finalitzada la Guerra Civil, amb el triomf de les forces franquistes, s'implantà la ideologia nacionalsindicalista, que anul·lava tots els sindicats de classe i els agrupava en un de sol, el sindicat vertical, amb l'excusa que així desapareixeria la lluita de classes, que havia deixat tan mal record. Aquesta verticalitat estava traçada de dalt a baix i dirigida políticament des de l'Estat. Naturalment, les agrupacions de pagesos hagueren de seguir aquesta línia, però tan sols aplicada als que pertanyien als treballadors, ja que l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre (IACSI) continuà funcionant.

Mitjançant la llei de 6 de desembre del 1940 es dictà una normativa del desplegament d'uns nous ens: les Hermandades de Labradores y Ganaderos a les quals ens referim com a germandat, ampliada més tard amb un decret d'unitat sindical agrària del 17 de juliol del 1944, en què s'especificava que les cooperatives i sindicats agraris del seu territori

desde el momento de la válida constitución de una Hermandad, quedarán incorporados a ella y sujetos a su disciplina, si bien conservando su patrimonio propio y capacidad jurídica que precisen para el cumplimiento de sus finalidades características.

A més de "los grupos sindicales creados por la Obra de Colonización". L'estructura territorial era la mateixa que la de la resta d'administracions, les províncies i els municipis:

La Hermandad Sindical Provincial quedará constituida por la integración de todas las Hermandades Locales. Estos Sindicatos verticales tendrán por consiguiente una base provincial y local común constituida por la Red de Hermandades, sin perjuicio de los Sindicatos y Gremios específicos que en el ámbito de la provincia deba cada uno de ellos encuadrar.

Reblada definitiva a la política sindical agrària

El sistema sindical del sector agrari quedava perfectament controlat, però als jerarques del règim feixista els semblà insuficient, ja que posteriorment en modificaren parcialment l'estructura en el Decret de 8 d'abril del 1947:¹

¹ Antoni Gavaldà Torrents, *Les Hermandades de Labradores y Ganaderos a l'inici de la postguerra. El cas del Baix Penedès* (Sant Sadurní d'Anoia 1996). El mateix historiador vallenc és autor de l'obra *L'associacionisme agrari a Catalunya (el model de la Societat Agrícola de Valls: 1888-1988)* (Valls 1989), 2 volums.

Suprime las hermandades provinciales. Desde la promulgación de la ley de 26 de Enero de 1940 sobre unidad sindical ha sido constante preocupación la unificación en el campo de cuantos organismos de carácter oficial y sindical asumían o tutelaban intereses agrícolas, pues en este sector más que en ningún otro donde se dejan sentir con más intensidad los perniciosos efectos de una acción anárquica y dispersa. Fruto de tal directriz ha sido la unificación en la esfera local, hoy casi totalmente lograda y que hace posible afrontar igual problema en la esfera provincial. Parece pues, llegado el momento de crear un solo órgano de carácter provincial que asuma cuantas funciones de tipo estatal, paraestatal y sindical tienen atribuidas en la actualidad las Cámaras Oficiales Agrícolas y las Hermandades Provinciales Sindicales, y en el que tengan una oportuna y ponderada representación todos los intereses agrarios de la provincia, continuando este organismo con la consideración de corporación de derecho público y gozando de la plena responsabilidad jurídica que ya tenían las anteriores Cámaras. De ésta manera las Cámaras Oficiales Sindicales Agrarias que se crean, formarán parte de la Organización Sindical y se transformarán en elemento integrador, recogiendo así el espíritu unificador y coordinador del Movimiento.

Las Hermandades locales, Cooperativas del campo y demás unidades Sindicales Agrarias locales, comarcales, estarán encuadradas en las Cámaras Oficiales Sindicales Agrarias, y a través de ellas en los Sindicatos nacionales del sector campo.

Artículo 6º - Las Cámaras Oficiales Sindicales Agrarias seguirán disfrutando de los derechos, exenciones y ventajas reconocidos en el Decreto de 28 de Abril del 1933 y disposiciones vigentes a las mismas.

Com hem comentat, el cercle polític s'anava estrenyent entorn del sector agrari i, perquè no quedin dubtes, ens remetrem a l'article 12 del reglament publicat l'any 1948:

En las Cámaras Oficiales Sindicales Agrarias se encuadrarán los siguientes Organismos:

- a) Hermandades Sindicales locales y de ámbito comarcal
- b) Cooperativas y Uniones Territoriales del Campo
- c) Grupos Sindicales de Cooperación
- d) Sindicatos Provinciales del sector Campo

Artículo 18. Las Cámaras Oficiales Sindicales Agrarias, en su calidad de miembros de la Organización Sindical, estarán vinculadas a la disciplina de la misma y actuarán a las órdenes de la Delegación Nacional de Sindicatos.

Amb aquestes disposicions, i els reglaments posteriors que se'n derivaren, es consolidava allò que anomenaren la *unidad sindical* en el món rural, sota la batuta de la Delegación Nacional de Sindicatos, adscrita a la secretaria del Movimiento, al servei d'un règim autoritari.

Desenvolupament i conseqüències

Tota aquesta estructuració provocà tot un reguitzell de reaccions, tant a nivell personal com local, provincial o nacional; de les que coneixem de més a prop podem afirmar que els pagesos una mica grans no entenien què venia a fer aquell organisme i ens preguntaven, als més joves, el seu significat, perquè creien que érem més capaços d'assimilar les novetats que s'imposaven.

Passarem a detallar alguns aspectes del seu funcionament. A cada localitat es constituí un òrgan directiu format de la següent manera. Era denominat *cabildo* i el seu president, *prohombre*, noms que, com podeu veure, tenien un èmfasi extraordinari. Els seus components estaven dividits en dos sectors: el que anomenaven *secció econòmica*, formada pels vocals amb patrimoni o explotació pròpia i, per altra banda, la *secció social*, formada pels assalariats. També hi havia un representant nat de la cooperativa, tots sota la tutela del delegat sindical: en teoria havien d'ésser elegits cada un cert període establert, però a la pràctica eren nominats a dit, ja que tot el mecanisme estava controlat.²

El sistema econòmic que regulava el manteniment de les germandats estava dissenyat de la següent manera. Cada Cambra Oficial Sindical Agrària (COSA) provincial³ establia una quota sindical per cada pagès inscrit a les germandats de la seva demarcació, i confeccionava uns rebuts que eren cobrats per Hisenda conjuntament amb els de les contribucions territorials, l'import dels quals era ingressat a la Delegación Nacional de Sindicatos. Per altra banda, les locals confeccionaven un pressupost de les seves despeses: manteniment de l'oficina, possibles dietes, sou del funcionari que la majoria dels casos era per unes hores concertades a la setmana, etc. Aquests pressupostos eren coordinats per la COSA provincial que, junt amb el propi, eren remesos a la dita Delegación: aquest organisme durant l'any anava remetent els diners corresponents per a subvenir a les despeses consignades en cada una de les locals, la COSA i l'Hermandad Nacional, que les englobava totes. Si bé en molts pobles, sobretot en comarques de Tarragona, la germandat s'ubicava en edificis propietat de la cooperativa agrícola o de l'ajuntament, allí on havia d'ésser arrendat, l'import podia incloure's al pressupost. Si s'havia de comprar mobiliari, se n'havia de fer un d'extraordinari. Per tant, queda patent que el model de finançament establert es desenvolupava dins d'un àmbit estrictament sindical; Hisenda servia tan sols com a subjecte recaptador i el Ministeri d'Agricultura en tot cas podia actuar com a element regulador del sistema.

En alguns llocs s'establien funcions de recollida de producció i comercialització de productes, talment com ho podia fer una cooperativa, de manera que s'instaurava un patrimoni que així esdevenia públic, i per tant sotmès totalment a les directrius polítiques estatals. Hem de fer esment però que aquesta opció no fou propiciada per la COSA de Tarragona, ja que aconsellava que qualsevol entitat que fos creada ho fos amb el nom *cooperativa*, la qual, encara que també interferida sindicalment, mai no podria perdre la condició jurídica d'entitat privada.

² Sobre la documentació de les germandats la destinació és diversa, en aquells llocs on compartia local amb l'ajuntament es pot localitzar entre el fons municipal, en altres llocs es trobava junt amb els fons de les cambres que es traspasaren als arxius comarcals de la Generalitat de Catalunya on avui es poden consultar, desgraciadament una part es va perdre.

³ El fons documental de la COSA es troba dipositat a l'Arxiu Històric de Tarragona (AHT), a la Rambla Vella 30, 43008 Tarragona.

Un fet a tenir en compte fou que en diversos pobles, generalment de la demarcació de Barcelona, cooperatives acusades de pertànyer a partits polítics esquerrans, i per tant enemics del règim, foren confiscades per la germandat corresponent, de manera que els socis d'una entitat privada passaven a una de pública, controlada políticament.

Una de les controvèrsies més ostensibles que sorgiren fou la gestió de l'aranjament de camins, que pertanyien als ajuntaments; però en les disposicions sobre funcionament de les germandats els eren atribuïdes facultats per assumir-la. En alguns llocs, per exemple a Barberà i altres pobles de la comarca, no es produí cap dualitat; les diverses estructures particulars de cada camí feren que la germandat els pogués gestionar amb el vistiplau de l'ajuntament. Altres es feren càrrec dels arrendaments dels vedats de caça i canons per al pasturatge, cosa que també podia portar desavinences; a més aquestes pràctiques no eren legals, però eren tolerades per l'Administració a fi de transmetre sensació d'importància a l'entitat.

De fet, com que era un organisme dissenyat des de dalt, i per tant en certa manera desvinculat de les realitats pageses, sobretot al nostre país, se li havia de donar protagonisme en alguna activitat. Si no disposava d'un mecanisme econòmic específic, i tampoc d'una funció política concreta, alguna cosa havia de portar a terme d'una manera efectiva, amb l'inconvenient que havia d'ésser compartida amb l'Ajuntament o bé cedida per aquest organisme. Si no es produïa un acord de col·laboració es podia produir una confrontació capítol-ajuntament, o més concretament prohoms-alcalde, que en el fons servia per a demostrar qui es promocionava més en l'entorn del poder polític.

Malgrat l'encotillament a què fou sotmesa la pagesia, no podem deixar de manifestar alguna iniciativa positiva, al marge de directrius sindicals ideològiques. En la nostra comarca, i sabem que també en d'altres, a través de la germandat, alguns pagesos col·laboraren amb el Servei d'Extensió Agrària del Ministeri d'Agricultura, fent proves de millora en el conreu de la vinya: aplicació d'herbicides de preemergència, adobs, tractament de botritis, etc., i en alguns llocs fins i tot conreus col·lectius en parcel·les, que serviren per a elaborar estadístiques útils per a combatre plagues o epidèmies. En una amplitud més generalitzada actuaren en el control tècnic de prevenció d'atacs de míldiu; també s'impertiren cursos sobre cultiu global de la vinya; i aquestes activitats anaven acompanyades de visites a finques modèliques del Penedès o l'Alt Camp o a cooperatives o empreses molt desenvolupades tècnicament, ubicades en zones productores de vi (la Rioja, la Manxa, Raimat), i com a culminació, viatges col·lectius programats a la fira de Montpeller.

Una de les funcions que va adquirir rellevància en el si de les germandats va ser la implantació del REASS (Règim Especial de la Seguretat Social), si bé d'una manera indirecta. Aquest organisme, creat l'any 1943, mai no fou incorporat directament a la germandat, sinó que substituïa el SOVI (Seguro Obligatorio de Vejez e Invalidez), i de moment no va tenir una afiliació total; la qual no va ésser eficaç fins que va ésser declarada obligatòria l'any 1952. Va haver-hi un conveni entre l'Obra Sindical de Previsión Social i l'Instituto Nacional de Previsión per nomenar un corresponsal a cada germandat, que en la majoria de llocs rurals va

correspondre al seu funcionari, però en llocs d'afiliació més gran podia recaure en una persona independent, però sempre d'alguna forma vinculada a l'entitat.

L'afiliació al REASS comportava el pagament d'una quota mensual que representava solament l'assegurança per a la jubilació; no fou fins ja establerta la democràcia que, naturalment amb una quota més alta, serví també per a l'assistència mèdica. En més d'un lloc l'obligatorietat decretada no va ésser completa per causes molt diferents (Barberà fou un d'aquests indrets); l'any 1957 però, es va imposar, i als pagesos que per circumstàncies diverses no s'havien donat d'alta els van ésser cobrades les quotes acreditades des de l'any 1952, és a dir quan es consideraven cinc anys de carència (vegeu rebut adjunt).

En més d'una població propera, l'obligatorietat decretada l'any 1952 va provocar dubtes en els corresponsals; conscients de l'ancestral desconfiança dels pagesos vers l'Administració, els quals podien considerar la quota com un impost que probablement no seria mai compensat; aquesta percepció féu que es produïssin situacions força curioses que avui consideràrem completament ridícules. Alguns silenciaren l'ordre d'obligatorietat per por d'ésser criticats o insultats pels mateixos pagesos; d'altres, complint la seva obligació de funcionaris, els assabentaren de l'ordre, i van rebre en la seva pròpia persona la violència verbal o fins i tot física per haver-se emmotllat a una llei que consideraven gairebé extorsionadora. Hi hagué altres que, potser més familiaritzats amb les normes burocràtiques que el règim podia dictar, hi afiliaren bona part dels pagesos (tot i que alguns foren discriminats) sense comunicar la decisió als mateixos interessats, i per tant de moment lliures de pagament. D'aquesta forma, quan l'obligatorietat es féu imprescindible, davant l'Administració havien complert la llei i, en conseqüència, restaven protegits de les possibles represàlies que podien sorgir.

Altres contradiccions que sorgiren entre els corresponsals fou l'afiliació de les dones pageses, que, a diferència dels homes, no era obligatòria; precisament, en

part era contrària, ja que havien de demostrar que dedicaven tres mesos o més a les tasques del conreu de la terra; de fet, no era difícil, ja que en un treball anterior ja exposàrem la dedicació quasi completa de la dona a les feines del camp; tampoc no exigien cap demostració administrativa per avaluar el seu compliment; tan sols era necessària la confirmació

Hermandad Sindical de Labradores y Ganaderos
BARBARA

Recibido de *[Handwritten Name]*
la cantidad de *[Handwritten Amount]*
en concepto de *[Handwritten Description]*

Barberà 8 NOV 1958

LOBRA SINDICAL
CONFEDERACION LOCAL DE
BARBARA
"PREVISION SOCIAL"

[Handwritten Signature]

Rebut de l'Hermandad Sindical de Labradores y Ganaderos.

del corresponsal perquè l'afiliació tingués efecte. Però alguns corresponsals, també a la nostra comarca, es mostraren poc inclinats a certificar aquesta aportació real de la dona, per la qual cosa moltes en restaren excloses; tenim constància que alguns dels corresponsals reticents varen afiliar la seva dona, que precisament no hi treballava. Arribada la democràcia, a la Conca, des d'Unió de Pagesos (UP), es van establir convenis amb la direcció provincial del REASS per regularitzar la situació, i aconseguir que totes les dones pageses poguessin entrar d'alguna manera a cotitzar la quota corresponent per tenir els mateixos drets que els homes.

La missió del corresponsal consistia a administrar els ingressos de les quotes i el pagament de les assignacions entre els jubilats o pensionistes, famílies amb fills, etc., fet que podia provocar símptomes de corrupció. El moviment de diners no li era controlat mensualment i no n'havia de respondre fins a acabar l'any, i per tant aquesta negligència de la direcció del REASS podia induir un corresponsal no gaire honest a fer front a les seves despeses personals amb diners públics, sense que aquest procediment pogués ésser qualificat d'estafa. Alguns corresponsals simularen la resolució d'alguns expedients com a mèrit de la influència pròpia amb algun funcionari de l'Administració; aquest procediment representava per al beneficiat atendre despeses originades pel tràmit, així com pagar comissions, que podien consistir en la primera mensualitat del jubilat. Un altre cas no gaire freqüent, però que va existir, consistia a silenciar la mort d'algun afiliat, que havia d'ésser comunicada a la direcció del REASS, perquè el corresponsal continués cobrant la seva pensió de jubilat. Sabem que, en arribar la democràcia, alguns van ésser investigats; més d'un va acabar empresonat, però per les dificultats de demostració i amb els recursos i al·legacions que podien presentar, no creiem que el desenllaç fos gaire dramàtic per als afectats.

Com hem exposat, es produí un fet especial: els corresponsals que oficialment no estaven inclosos directament dins l'esquema sindical, en la pràctica esdevingueren, per bé o per mal, segons els casos, una peça clau en les relacions de dependència i control del pagès vers els organismes estatals.

Cal remarcar que en alguns llocs de les comarques de Tarragona on les cooperatives estaven molt arrelades es va produir en el funcionament de les Hermandades una situació força paradoxal: foren les juntes rectores de les cooperatives les que varen assumir la gestió de la pròpia germandat, el secretari comptable es feia càrrec del mecanisme administratiu i la pròpia junta rectora actuava oficialment com a capítol. En alguns indrets aquesta fórmula es mantingué durant bastants anys (a Barberà, fins a l'any 1957) fins que amb l'excessiva tasca que s'incorporà amb l'obligatorietat del REASS es considerà adient constituir la germandat tal com estava establert per la llei. Tenim constància que en alguns llocs del Baix Penedès aquest sistema s'allargà molt més i, segons sembla, el toleraria l'Administració.

Així anaren passant els anys en què el desenvolupament de les germandats fou força irregular, depenent fonamentalment de la idiosincràsia de cada poble i del tarannà de les persones que ocupaven els càrrecs. En alguns llocs constatem que ja fos el president o el secretari corresponsal a través del REASS es comportà com un autèntic cacic; en d'altres, es limità a prestar els serveis que li eren permesos, sense interferir ni discriminar cap pagès.

Allargassada adaptació dels organismes agraris a la democràcia

Amb la mort del dictador i amb el procés de transició política endegat a l'Estat espanyol, d'entrada quedava desmuntat el Movimiento i tot el que derivava de la seva ideologia sindicalista vertical; l'any 1976, amb el govern provisional d'Adolfo Suárez s'abolí l'*organización sindical* a tot l'Estat i, en conseqüència, la funció sindical de les germandats; les locals passaren a denominar-se *cambres agràries* (en castellà, evidentment); de moment, fins a la seva renovació, amb els mateixos membres dirigents, però naturalment, com hem dit, sense cap atribució sindical. Aquest canvi comportà igualment la desaparició de l'Hermandad Nacional, que fou substituïda per l'Instituto de Relaciones Agrarias, que depenia del Ministeri d'Agricultura; així mateix les persones que havien estat contractades per fer la tasca administrativa a les germandats passaren a tenir la condició de funcionaris i a rebre els seus sous directament; en ésser també abolida la quota sindical, les cambres rebien igualment del Ministeri els diners del respectiu pressupost.

Amb aquestes disposicions, que implicaven la desaparició de la figura del delegat sindical, l'organisme quedava molt malparat per mantenir les seves atribucions. Per altra banda, els ajuntaments i cooperatives que havien cedit competències anaven reclamant les que els corresponien... A més, per tal d'evitar els abusos en la gestió del REASS, retiraren la facultat de manejar diners als corresponsals, ja que les quotes i els pagaments de pensions podien fer-se efectius a través d'entitats bancàries; el novembre del 1986 va haver-hi un intent de passar tota la gestió als ajuntaments que no va prosperar. Per acabar-ho d'adobar, l'autorització per crear sindicats independents desintegrava el panorama de les germandats, ara cambres agràries, i les deixava als llims de l'ambigüitat.

En alguns pobles, com ja havia succeït en totes les disposicions que havien desenvolupat les germandats, aquests canvis legislatius foren comunicats directament als pagesos; en d'altres, però, per la inèrcia corporativista establerta, trigaren més temps a fer-se càrrec de la situació real, si més no, desfasada. Per tant, es feia necessari plantejar des de l'Estat una nova concepció de les cambres agràries per intentar homologar-les amb les seves homònimes europees, cosa difícil després de tants anys d'influència política.

El govern presidit per Suárez intentà cobrir aquest buit amb la llei de cambres agràries del 2 de juny de 1977; segurament pressionat per sectors de terratinents immobiliàries, el seu articulat no aportava gran cosa a l'hora d'assignar competències; resultava una mica retòrica i divagadora, ja que es repetia moltes vegades el condicional *podrán hacer*, sense concretar el que de veritat "haviem de fer"; es planificava, això sí, un programa electoral per renovar-ne els càrrecs. Aquesta llei, però, fou molt contestada, sobretot pels sindicats pagesos implantats, i agrupats a la COAG i molt especialment Unió de Pagesos (UP), que portà la bandera de la protesta. Una de les discrepàncies importants fou la configuració dels censos per incloure-hi els propietaris absentistes i perquè es duplicava en molts casos la possibilitat

de vot, ja que un propietari de terres en diferents municipis el podia exercir en tots; a més algun dels articles es prestava a manipulació. No obstant això, aquesta llei, que podia ésser qualificada com a continuïsta, creiem que tenia un aspecte contradictori, ja que prohibia que les cambres poguessin contractar nou personal administratiu, per la qual cosa la desaparició del personal existent, molts en edat avançada, havia de provocar el col·lapse de l'organisme. Un dels aspectes més preocupants de la llei entenem que havia de significar un canvi total en l'estructura agrària, cosa que comportava una aprovació a les Corts amb el màxim consens polític, del tot inviàble, ja que aquell estament derivat de l'antic règim estava dissolt per estar en campanya electoral (eleccions el 22 de juny); aquesta situació féu que fos publicat com a decret pel consell de ministres d'un govern que sols estava en funcions. A més, l'aprovació de la Constitució el novembre situava la normativa al marge de la il·legalitat.

Fos com fos, aquesta llei avançà, i el maig de l'any 1978 es feien les eleccions per renovar els càrrecs de les cambres agràries: a Catalunya foren enverinades pel boicot aprovat per Unió de Pagesos, que creà problemes reals a la nostra i altres comarques que no l'acataren. Però aquest tema, molt debatut, seria objecte d'un treball molt extens i no exempt de complexitat. A Catalunya, la participació dels pagesos a les eleccions fou molt desigual i, generalment, força baixa, però, a banda d'alguns pobles en què el boicot fou total, en la majoria de poblacions quedaren constituïdes les cambres. De les locals en sortiren els representants a les provincials, i d'aquestes, els de la confederació estatal; oficialment, tots aquests organismes s'havien de regir per uns estatuts elaborats per ells mateixos, però en realitat havien de seguir estrictament allò que dictaminava el decret. Un fet demostratiu de la imposició fou que els plens de les cambres locals de la Conca, així com també els de la provincial de Tarragona, intentaren dissenyar-ne uns amb algunes modificacions que foren sistemàticament rebutjades, fins i tot s'hi buscaven implicacions jurídiques, cosa que ens fa pensar que aquesta norma establerta era més aviat demagògica, pel fet que una entitat de caràcter públic hagués de regir-se a còpia d'estatuts com si fos privada.

Així funcionaren fins a l'any 1982, en què legalment s'havien de celebrar eleccions, ja que corresponien al cicle designat per renovació de càrrecs; els esdeveniments polítics que varen ocórrer aquell any (intent desestabilitzador del 23 de febrer, reordenació del govern, canvi de color del govern arran de les eleccions generals del novembre) feren impossible que se celebressin. L'executiu del govern que resultà elegit era conscient que era inútil convocar-les sense renovar la llei que les configurava, i segurament per la dificultat d'acords polítics i sindicals quedaren fora de la prioritat dels seus projectes.

La problemàtica s'accentuava amb la petició constant de la Generalitat, que demanava que li fossin traspasades (malgrat que l'Estatut de Sau no hi feia referència). Però el Parlament de Catalunya havia votat majoritàriament una proposició no de llei l'octubre del 1980 per a la seva dissolució en el moment que es fes efectiu el traspàs, acord que no agradà gens al govern de Madrid; per tant, aquest tema restava lluny de les negociacions. Malgrat l'acord esmentat, l'any 1985, la

conselleria dirigida per Miró i Ardèvol presentà un projecte de llei de cambres agràries que, paradoxalment, també fou aprovat, sempre pendent del traspàs. Val a dir que aquesta decisió no solucionava el problema, sinó que més aviat el complicava, perquè el seu articulat resultava tan fora de lloc que avui l'anomenaríem virtual. El febrer del 1986, semblava que es desencallava el tema, ja que el ministre d'agricultura presentava un projecte de llei que s'anomenà del Régimen Jurídico de las Cámaras Agrarias, amb la intenció d'aproximar les seves competències a les dels països de la comunitat europea. Establia que les eleccions tinguessin la funció de sindicals i, per tant, que la seva composició dictaminés la representativitat de cada organització sindical en el moment de negociar amb l'Administració les normes oportunes per a la promoció del camp; així mateix passaven a ésser d'afiliació voluntària; teòricament podien desaparèixer les locals, però deixava a l'arbitri de cada comunitat autònoma la decisió de mantenir-les.

La llei, aprovada, no va poder ésser aplicada perquè alguns partits polítics, alguns sindicats agraris i algunes comunitats varen presentar recursos d'inconstitucionalitat que no foren resolts fins a l'any 1989, i que obligaven el govern a modificar algun article. Per tant, les cambres anaven funcionant sense celebrar eleccions, però cada vegada d'una manera més decadent. Sorprenentment, aquesta llei que intentava ajustar la legislació a les normes europees, fou impugnada, quan la del 1977, que, com he posat en evidència, quedava al marge completament de la Constitució, i per tant de la legalitat, si bé fou molt qüestionada sindicalment no ho fou jurídicament. Aquesta situació a Espanya s'ha perllongat fins a la data d'avui, perquè segons referències no s'han modificat els articles rebutjats i encara hi ha comunitats autònomes que no han celebrat eleccions. Sembla que l'actual govern intenta presentar una nova llei, que de moment ja té alguna veu contestatària. La situació es desllorigà a Catalunya l'any 1992, quan el ministre Solbes efectuà el desitjat traspàs a la Generalitat reinstaurada; seguidament la conselleria elaborava una llei que reflectia en bona part l'estatal del 1986, és a dir dissolia les locals perquè tenia potestat per fer-ho i adquiria el compromís de convocar eleccions amb la condició de sindicals.

Aquesta llei, presentada pel conseller Marimon al Parlament de Catalunya, fou aprovada per unanimitat de tots els grups polítics el 23 de desembre del 1993 després d'ésser retirada alguna esmena i d'introduir-ne alguna que tan sols era de matís. La modificació important fou en la confecció dels censos de votants, ja que tan sols ho podien ésser els afiliats al REASS o bé a la modalitat d'autònoms de l'agricultura, en quedaven fora els qui no es dedicaven plenament al treball de la terra. Fruit d'aquesta llei fou la celebració d'eleccions a finals del 1994, en les quals el sindicat Unió de Pagesos obtenia una majoria indiscutible; previstes cada quatre anys, han tingut continuïtat l'any 1998 i l'any 2002, amb resultats anàlegs: tenim indicis que no sempre la conselleria ha tingut en compte aquesta situació a l'hora d'elaborar els seus projectes. Hem de dir, però, que un cop dissoltes les locals, potser a causa d'una lògica imprevisió del mateix conseller, sorgiren problemes de cara a la liquidació de pressupostos i l'assignació de patrimonis. Com hem assenyalat, a la demarcació de Tarragona aquests eren escassos, a part d'alguns de comercials a

les Terres de l'Ebre. Allí on estaven instal·lades en locals de cooperatives o ajuntaments no va haver-hi cap incidència: es retornaren als seus propietaris sense cap més tràmit; en altres llocs, segons el tipus de patrimoni, passà a l'ajuntament amb la indicació que anés destinat a finalitats agràries o a cooperatives ja establertes o creades per a l'ocasió. En tot cas el procés ha estat llarg i complex pel lligam d'interessos de tota mena que en alguns casos podia representar el traspàs a altres entitats, i més si es feia de pública a privada; sabem també de les dificultats que sorgiren en llocs on havien estat confiscades cooperatives.

Motivació del nom i consideracions implícites

Aquí entrem en l'apartat referent al nom gravat a l'edifici de la germandat de Barberà de la Conca, per si era de la seva propietat, com estava escrit. Si així hagués estat, podria haver-hi hagut algun problema o conflicte en el moment en què s'havia de produir el canvi de propietari. Podem assegurar que la inscripció no era real; l'immoble fou projectat i finançat totalment i exclusivament per la cooperativa agrícola i amortitzat amb unes quantes anualitats pels seus socis proporcionalment a la seva producció vinícola: als veïns del poble que no eren socis els demanaren (i així ho feren) que hi contribuïssin a raó d'unes aportacions que els foren assignades, basades en una suposada producció. L'aplicació d'aquesta fórmula financera col·lectiva donà lloc potser a un cas insòlit, ja que un edifici de propietat privada ha estat sempre utilitzat legalment de manera pública sense restriccions de cap mena com podia ésser el cartell que digués *reservado el derecho de admisión*. Fou pintada la inscripció per tal de poder accedir a unes subvencions que amb el nom *cooperativa* no podia rebre; també d'aquesta manera adquirien un cert prestigi les autoritats locals, ja que a la inauguració oficial de l'edifici el gener de 1952 assistiren representacions de la Delegación Nacional de Sindicatos, tant de nivell provincial com estatal. Quan, anys més tard, la germandat fou instaurada oficialment al poble, la cooperativa cedí gratuïtament una dependència del local perquè hi pogués instal·lar la seva oficina, sense que aquesta cessió es pogués interpretar com un compromís derivat del fet d'haver-se gravat el nom a la façana. En altres pobles de la comarca o de fora, com ja hem manifestat anteriorment, igualment les cooperatives cediren alguna estança del seu local social per a ús de la germandat, suposem que no fou per cap motiu ideològic, sinó més aviat amb la intenció que poguessin treballar amb proximitat dos organismes relacionats amb l'activitat agrària. Aquestes actuacions conduïen a vegades a una situació si més no curiosa. Per una banda, els decrets i lleis disposaven l'enquadrament de la cooperativa a la germandat, però en la realitat en segons quins casos, semblava que la germandat actués a l'ombra de la cooperativa.

És obvi que l'interès tant de la direcció de la cooperativa com de l'Ajuntament de Barberà de la Conca, que actualment gestiona administrativament el local, és eliminar el rètol de la façana, ja que, com hem dit, mai aquell organisme no va ésser el seu titular patrimonial; a més a més, perquè perpetua un símbol que

durant un temps excessivament dilatat significà un control dictatorial sobre la pagesia. No obstant això, la tasca de suprimir-lo és tècnicament problemàtica: la seva elevada ubicació comporta l'ús de mitjans extraordinaris, la peculiar incrustació a la paret de l'edifici faria que la façana restés parcialment malmesa, la qual cosa crea al mateix temps uns problemes financers de considerable envergadura. Per tant, s'ha decidit mantenir-ne la permanència temporal esperant que alguna avinentesa favorable permeti fer-ho sense tantes complicacions.

Aquestes institucions franquistes tingueren segons el lloc un comportament molt desigual. A Barberà en tota la seva trajectòria procurà tan sols oferir els serveis que formaven part de la seva estricta competència o d'altres de consensuades de la forma més adient possible, però a part d'alguna disposició oficial tan imprescindible que no es podia eludir, creiem que els seus membres no la utilitzaren per manipular ideològicament la pagesia local.

Dades de l'estudi

Rebuda, maig del 2005; acceptació, maig del 2005; supervisió, Josep M. T. Grau Pujol i Roser Puig Tàrrach.